

створювати систему вправ та завдань, які не лише розвиватимуть математичні навички, але й сприятимуть формуванню економічної культури.

Найважливішою особливістю задач з економічним змістом є опис кількісної сторони економічного процесу, явища чи події. Економічні ситуації, які описуються в умовах таких задач, є їх складовими частинами. При цьому виявлення взаємозв'язків і кількісних співвідношень між компонентами задачі і методами її розв'язання сприяють математичному розвитку учнів, а виявлення взаємозв'язків економічних факторів на базі економічного аналізу сприяє економічному вихованню учнів. Тому, крім своїх звичайних функцій на уроках математики (в окремому випадку, на уроках алгебри та початків аналізу) ці задачі є ефективним засобом економічної освіти і виховання учнів.

Таким чином, інноваційні підходи до навчання математики через розв'язування задач з економічним змістом є ефективним засобом формування економічної культури у школярів. У більшості випадків орієнтація змісту шкільного курсу математики на економічні проблеми пов'язана з дидактичною трансформацією, яка спрямована на підвищення рівня знань про математичні методи, що застосовуються в економіці. Це дозволяє учням не лише опанувати математичні методи, але й розвивати критичне економічне мислення, що є важливим для їхнього майбутнього життя у сучасному економічному середовищі.

Література

1. Бутко О. В. Сутність та особливості формування економічної культури учнів загальноосвітньої школи у навчально-виховному процесі // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2016. № 3 (85). С. 26-31.

2. Кононенко Т.В. Формування економічних знань молодших школярів на уроках математики / Т. В. Кононенко // Таврійський вісник освіти. 2017. № 1. С. 208-212.

3. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения [Текст] : в 6-ти т. Т. 1 / К. Д. Ушинский; сост. С. Ф. Егоров. – Москва: Педагогика, 1988. 414 с.

4. Ткач Ю.М. Задачі економічного змісту в математиці: посібник. Харків: Вид-во «Ранок», 2011. 176с.

5. Ткач, Ю. М. Окремі аспекти розв'язування задач економічного змісту під час навчання математики // Актуальні питання природничо-математичної освіти: збірник наукових праць / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми: ВВП «Мрія», 2013. № 1. С. 57–63.

ОСВІТА В ПЕРІОД СКЛАДНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Штефан Людмила, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди,

<https://orcid.org/0000-0002-6281-980X>

Погребной Володимир, кандидат філософських наук,
<https://orcid.org/0009-0000-5406-8850>

Фазан Віталій, кандидат педагогічних наук
<https://orcid.org/0009-0008-9627-0211>

Фазан Василь, доктор педагогічних наук,
доктор теологічних наук, професор.
<https://orcid.org/0000-0002-9823-3704>

Освіта в період складних цивілізаційних викликів, таких як війна, економічна криза, пандемії чи екологічні катастрофи, стає ключовим фактором виживання та розвитку суспільства. Вона не лише підтримує базові знання, але й допомагає

адаптуватися до нових умов, сприяє формуванню нових навичок та здатності до критичного мислення.

Основні аспекти освіти в період викликів:

I. Гнучкість та адаптація в освіті є надзвичайно важливими елементами, особливо в умовах криз та викликів. Вони забезпечують можливість безперервного навчання, незважаючи на зовнішні обставини, і допомагають системі освіти реагувати на змінені умови.

Основні аспекти гнучкості та адаптації в освіті:

Перехід на дистанційне навчання: дистанційне навчання стало ключовим рішенням під час пандемії COVID-19 та війни в Україні. Викладачі використовують онлайн-платформи (Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams), щоб забезпечити безперервний процес навчання. Це дозволяє учням і студентам продовжувати навчатися навіть у разі фізичної недоступності шкіл чи університетів.

Інтеграція нових технологій: використання мобільних додатків, освітніх платформ та електронних підручників значно розширює можливості для навчання. Технології дозволяють учням мати доступ до матеріалів у будь-який час і з будь-якої точки світу. Цифрові ресурси замінюють традиційні книги та надають інтерактивний досвід навчання.

Гібридне навчання: гібридні моделі, що поєднують очне та дистанційне навчання, дозволяють пристосуватися до різних ситуацій. Наприклад, студенти можуть відвідувати заняття в класі, коли це можливо, а в інший час працювати з матеріалами онлайн.

Мобільні школи та освітні простори: в умовах війни, коли багато людей стають внутрішньо переміщеними, мобільні школи або тимчасові навчальні центри стають критично важливими. Вони можуть бути організовані в безпечних зонах, щоб забезпечити доступ до навчання дітям, які втратили можливість відвідувати школу.

Адаптація навчальних програм: навчальні програми часто потребують змін, щоб відповідати новим реаліям. Наприклад, додавання курсів із цифрової грамотності чи громадянської освіти, або викладання в умовах обмеженого часу. Це допомагає учням отримати релевантні знання та навички.

Підтримка педагогів: для забезпечення ефективною адаптації важливо навчати вчителів новим методикам та інструментам роботи. Вони повинні володіти цифровими технологіями та бути готовими до роботи в умовах невизначеності.

II. Психологічна підтримка

Психологічна підтримка в освіті є невід'ємною складовою, особливо під час кризових ситуацій, таких як війна, пандемія чи соціальні потрясіння. Вона забезпечує емоційне благополуччя учнів та вчителів, допомагає зменшити рівень стресу, тривожності та покращує здатність до навчання в умовах невизначеності.

Основні аспекти психологічної підтримки в освіті:

Психологічна допомога учням: в умовах стресу учням часто важко зосередитися на навчанні. Вчителі, шкільні психологи та соціальні працівники повинні забезпечувати постійну емоційну підтримку. Наприклад, можна проводити регулярні бесіди з учнями, створювати групи підтримки або організовувати консультації для індивідуальної роботи з психологом.

Навчання навичок стресостійкості: учні повинні навчатися керувати своїми емоціями, розвивати навички стресостійкості та формувати позитивне мислення. Це можуть бути тренінги або спеціальні заняття, присвячені практикам mindfulness, дихальним технікам, арт-терапії чи фізичній активності, що допомагають справлятися зі стресом.

Підтримка вчителів: вчителі також стикаються зі значним стресом, особливо під час криз. Вони можуть відчувати тиск через потребу адаптувати методи викладання, забезпечувати емоційну підтримку учням та одночасно мати справу з власними

труднощами. Тому важливо забезпечити вчителям доступ до психологічної допомоги, можливість обговорити власні переживання та брати участь у тренінгах з емоційної підтримки.

Інтеграція психологічних аспектів в освітній процес: навчальні заклади можуть включати елементи психологічної підтримки в звичайні заняття. Це може бути робота над емоційною грамотністю, бесіди про емоції, обговорення життєвих викликів і способів їх подолання. Такі заняття допоможуть учням краще розуміти себе та інших.

Відновлення від травматичних подій: діти, які переживають війну чи інші травматичні події, потребують спеціалізованої допомоги. Травма може впливати на їх здатність до навчання та взаємодії з однолітками. Шкільні психологи, педагоги та фахівці з реабілітації мають надавати цільову допомогу таким дітям, щоб допомогти їм подолати наслідки травми та повернутися до звичайного навчального процесу.

Підтримка батьків: батьки також є важливою ланкою в процесі психологічної підтримки дітей. Школи можуть організовувати тренінги для батьків, щоб навчити їх, як краще підтримувати своїх дітей у складні часи, як помітити ознаки стресу чи депресії та як діяти в таких ситуаціях.

III. Підтримка критичного мислення

Підтримка критичного мислення в освіті є надзвичайно важливим елементом формування свідомих громадян, які здатні аналізувати інформацію, приймати обґрунтовані рішення та захищатися від маніпуляцій. У сучасному світі, де інформаційні війни, пропаганда та фейкові новини стають усе поширенішими, критичне мислення є ключовою навичкою для молоді.

Основні аспекти розвитку критичного мислення в освіті:

Навчання аналізу інформації: учнів слід навчати, як розрізняти достовірні джерела інформації від ненадійних. Це включає вміння перевіряти факти, оцінювати джерела, звертати увагу на контекст та можливі маніпуляції. Учителі можуть використовувати приклади фейкових новин для тренувань із аналізу.

Формування навичок аргументованого мислення: критичне мислення передбачає здатність аналізувати власні думки, ставити під сумнів стереотипи та упередження, а також аргументувати свої висновки. Важливо заохочувати учнів формулювати аргументовані позиції на різні теми і захищати їх на основі фактів та логіки, а не емоцій.

Дискусії та дебати: дебати є одним з найефективніших методів розвитку критичного мислення. Під час дебатів учні вчаться розглядати різні точки зору, шукати слабкі та сильні сторони аргументів, а також активно мислити й приймати зважені рішення в процесі обговорення.

Інтеграція медіаграмотності: медіаграмотність є невід'ємною частиною критичного мислення. Учні повинні знати, як функціонують ЗМІ, як створюється інформаційний контент і які цілі можуть переслідувати медіа. Це допомагає виявляти маніпуляції та уникати інформаційних пасток.

Проектні методи навчання: робота над проектами сприяє розвитку критичного мислення, оскільки учні повинні досліджувати певну тему, знаходити та аналізувати інформацію, робити висновки та представляти свої результати. Це навчає їх шукати рішення проблем та робити обґрунтовані вибори.

Залучення інтерактивних методів: ігри, симуляції, інтерактивні завдання допомагають учням розвивати критичне мислення у більш неформальний спосіб. Наприклад, використання навчальних симуляцій може допомогти учням побачити наслідки прийнятих рішень і вчитися з помилок.

Оцінка різних перспектив: учням варто розвивати вміння оцінювати різні точки зору, аналізувати їх переваги та недоліки. Це допомагає уникати однобічного бачення світу та формує здатність до співпереживання та глибшого розуміння складних соціальних чи політичних проблем.

IV. Патріотичне виховання та громадянська свідомість

Патріотичне виховання та громадянська свідомість є важливими складовими освітнього процесу, особливо в країнах, які стикаються з національними та державними викликами. Вони спрямовані на формування в молоді любові до своєї країни, поваги до її історії, культури та національних цінностей, а також усвідомлення своєї ролі як активного та відповідального громадянина.

Основні аспекти патріотичного виховання та формування громадянської свідомості:

Знання історії та культури своєї країни: одним із ключових елементів патріотичного виховання є ознайомлення учнів з історією своєї країни, її культурною спадщиною, героїчними постатями та подіями, які сформували націю. У школах та університетах важливо проводити уроки з історії, літератури, мистецтва, що підкреслюють значення національних цінностей.

Громадянська освіта: громадянська свідомість формується через вивчення прав і обов'язків громадянина, розуміння демократичних процесів та важливості активної участі в житті суспільства. Це може включати навчання з основ правознавства, етики, а також практичні проекти, які заохочують учнів брати участь у волонтерських ініціативах чи громадських проектах.

Виховання на прикладах: патріотичне виховання часто базується на прикладах із життя відомих історичних постатей або сучасних героїв, таких як військовослужбовці ЗСУ, добровольці, рятувальники та інші, хто захищає незалежність і цілісність України. Це допомагає формувати у молоді гордість за свою країну та прагнення робити свій внесок у її розвиток.

Символи та традиції: важливу роль у патріотичному вихованні відіграє поширення знань про національні символи (прапор, герб, гімн) та їх значення. Учні слід навчати поваги до цих символів, а також традицій, свят і ритуалів, що об'єднують націю.

Активне громадянство: формування громадянської свідомості включає не лише знання, але й готовність діяти. Школи та університети можуть залучати молодь до волонтерської діяльності, участі в громадських ініціативах, екологічних акціях або допомоги ветеранам війни, що сприяє розвитку відповідального ставлення до суспільства.

V. Роль технологій

Роль технологій у освіті є надзвичайно важливою в сучасному світі, адже вони значно змінюють методи навчання та відкривають нові можливості для учнів і вчителів. Технології допомагають зробити навчання більш доступним, гнучким і ефективним, особливо в умовах дистанційного навчання чи кризових ситуацій.

Основні аспекти впливу технологій на освіту:

Дистанційне навчання: технології стали критично важливими під час пандемії COVID-19 та війни в Україні, коли традиційне навчання в класах стало неможливим. Використання платформ для онлайн-уроків (Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams) дозволяє забезпечити доступ до знань, навіть коли учні та вчителі перебувають у різних частинах країни або світу.

Інтерактивні методи навчання: завдяки технологіям навчання стає більш цікавим та інтерактивним. Використання інтерактивних дошок, відеоуроків, віртуальних симуляцій, ігор та освітніх додатків дозволяє учням глибше занурюватися в матеріал і вивчати його в більш динамічний спосіб.

Інклюзивність освіти: технології допомагають зробити освіту більш інклюзивною для учнів з особливими потребами. Наприклад, програми з голосовим введенням, адаптовані підручники в цифровому форматі та додатки для навчання учнів з обмеженими можливостями дозволяють кожному отримати доступ до навчальних матеріалів.

Доступ до глобальних знань та ресурсів: інтернет надає безмежний доступ до світових знань, онлайн-бібліотек, курсів, лекцій від провідних університетів, наукових

досліджень та професійних спільнот. Це відкриває можливості для самостійного навчання і розвитку учнів за межами стандартної шкільної програми.

Індивідуалізація навчання: технології дозволяють створювати персоналізовані програми навчання, які відповідають індивідуальним потребам і здібностям учня. Завдяки адаптивному навчальному програмному забезпеченню учні можуть опановувати матеріал у власному темпі та на своєму рівні.

Покращення комунікації між учнями та вчителями: технології сприяють більш швидкій та ефективній комунікації між учителями, учнями та батьками. Чати, електронна пошта, платформи для обміну матеріалами та оцінками дозволяють учням отримувати зворотний зв'язок та додаткові консультації, а вчителям — відстежувати прогрес своїх учнів.

Підготовка до ринку праці: знання технологій є необхідною складовою для успішної кар'єри в майбутньому. Освітні установи мають інтегрувати технології у навчальний процес, щоб підготувати учнів до реального світу, де цифрова грамотність є важливою вимогою.

Отже, освіта в період складних цивілізаційних викликів є одним із ключових елементів виживання та розвитку суспільства. У часи війни, пандемій, економічних криз чи екологічних катастроф освіта не лише продовжує надавати знання, але й стає інструментом підтримки стійкості суспільства, формування нових навичок та адаптації до нових реалій. Безперервність навчання запобігає "втраті покоління" через зупинку освітнього процесу. В умовах пандемії акцент робився на медичній освіті та цифрових навичках, тоді як під час війни важливими стали патріотичне виховання, навчання з виживання в екстремальних умовах та основи психологічної стійкості. Під час криз освіта також виконує роль психологічної підтримки. Вона допомагає дітям і молоді впоратися з травмами, пережити втрати та адаптуватися до нових умов через роботу з психологами та інтеграцію спеціальних програм психологічної підтримки у навчальний процес. У складні часи важливо виховувати в учнів почуття відповідальності за долю країни та суспільства. Освіта допомагає формувати активних громадян, які усвідомлюють свої права та обов'язки, готові брати участь у громадських ініціативах, волонтерстві та підтримувати свою державу у важкі періоди. Освіта може стати джерелом інновацій, які допоможуть подолати цивілізаційні виклики.

Література:

1. "Teaching in the Fourth Industrial Revolution: Standing at the Precipice" – Armand Doucet, Jelmer Evers, Elisa Guerra, Michael Fullan, Maggie MacDonnell.
2. "Education in Times of Crisis: Effective Strategies for Teaching and Learning" – Карен В. Сміт, Крістін Вокер.
3. "Реформа освіти в умовах війни: Український досвід" – Колектив авторів.
4. "Inclusion and Education in Crisis Contexts: How to Ensure Inclusive Education during Conflicts and Displacement" – Global Education Monitoring Report (UNESCO).